

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“ БЛАГОЕВГРАД

РЕЦЕНЗИЯ

от **проф. д-р Цветана Стоянова**, УНСС, катедра „Управление“
(професионално направление 3.7. Администрация и управление, научна
специалност „Социално управление“)

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното
жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №
2104/18.10.2023 на Ректора на ЮЗУ.

Автор на дисертационния труд: *Даниела Стефанова Танчева*
Тема на дисертационния труд: *„Възможности за повишаване на
иновационната активност на малките
и средни предприятия“*

I. Биографични данни за докторанта

Докторант Даниела Танчева е завършила бакалавърската си степен по специалност „Стопанско управление“ в Югозападен университет „Неофит Рилски“ Благоевград през 2001 г. Има две магистратури по „Счетоводство и контрол“ от 2004 г. и по „Финанси“ от 2015 г. също от ЮЗУ – Благоевград. Зачислена е в редовна докторантура със заповед №1551 от 02.10.2020 г. в Стопански факултет на ЮЗУ за срок от три години по научна специалност “Икономика и управление” (Индустрия). От 2002 г. и към момента Даниела Танчева е старши инспектор по приходите в ТД „Национална агенция за приходите“, клон Благоевград. От 2021 г. води упражнения по дисциплините „Управленски решения“ и „Международен бизнес“.

II. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд съдържа увод, изложение в три глави, заключение и списък с използвана литература. Общият обем на разработката е 221 стандартни страници. В основния текст са включени 43 таблици и 52 графики с резултати от проведени емпирични изследвания. Библиографската справка обхваща 249 използвани литературни източника, от които 48 на български, 194 на английски език и 7 интернет сайта.

Той е посветен на значим и актуален проблем за управлението на МСП, а именно тяхната иновативност. Актуалността на разглежданата проблематика се обуславя и от това, че в обединена Европа пред малките и средни предприятия съществуват различни възможности насочени към стимулиране и развитие на иновационната им дейност. Посредством политики и програми се цели насърчаване разработването, създаването и внедряването на иновации от МСП във всеки един сектор на икономиката. Подкрепата от европейските институции и достъпът до единния пазар на ЕС е съществена възможност за развитие на иновационна дейност и на малките и средни предприятия у нас.

В тази връзка правилно е формулирана целта на изследването - да се анализира взаимодействието между икономическия растеж и разходите за научноизследователска и развойна дейност на малките и средни предприятия в България, да се оцени тяхната иновационната активност и да се предложат възможности за нейното повишаване. Тази цел е конкретизирана в 7 изследователски задачи.

Докторантът подходящо е дефинирал обекта и предмета на дисертационния труд. Научната теза е ясна. Коректно са описани ограничителните условия на изследването.

Използвани са следните методи: анализ и синтез, индукция и дедукция, табличен, графичен, корелационен и регресионен анализ, анкети и др.

Първа глава разглежда теоретичните въпроси свързани с понятията иновации и видове иновации. Направен е много обстоен анализ на различните възгледи за иновациите от тези на Шумпетер от 1934 г., през Дракър и Портьр до определението на Европейската комисия от 2023 г. Силно впечатление прави добрата систематизация в табличен вид на специфичните особености на иновациите от водещи автори, което нагледно позволява на читателя да сравни разликите. Подробно са представени основните групи иновации: продуктови, процесни, маркетингови, организационни. Изяснени са предимствата и недостатъците им. Доказана е взаимнообвързаността между тях, като научно е доказано, че много често видовете иновации се създават или внедряват от предприятията едновременно в зависимост от заложените цели. В третият параграф отново много подробно са представени етапите

на иновационния процес. Посочени са графично водещите концепции за техния брой и съдържание. Силно впечатление прави полемичността и авторовото мнение, което се вплита в отделните параграфи.

Главата приключва с изводи и обобщения, което придава завършен характер на тази част от разработката.

Мога да обобщя, че докторантът добре познава състоянието на проблема и аналитично и творчески оценява и интерпретира литературните източници.

Във втора глава е направен анализ на МСП в България за периода 2008-2021 г. Изследвана е връзката между икономическия растеж (БВП) на България и разходите за научноизследователска и развойна дейност извършвани от малките и средните предприятия (МСП). Използвани са годишни данни на Националния статистически институт на България (НСИ) за периода 2000-2020 г. Наблюденията включени в емпиричното изследване са 21. На основата на направените тестове е приложен иконометричният инструментариум на Метода на най-малките квадрати (МНК), чрез който са оценени коефициентите на променливите включени в изследването. От моделираното регресионно уравнение се установява, че повишаването на икономическия растеж насърчава малките и средни предприятия (МСП) в България да увеличават разходите си за научноизследователска и развойната дейност. Получените резултати позволяват на автора да направи съответните изводи относно иновационната активност на МСП. От моделираното регресионно уравнение се установява, че повишаването на реалния икономически растеж провокира малките и средни предприятия (МСП) в България да увеличават разходите си за научноизследователска и развойна дейност средно с 1,2%. Понижението на размерите на корупцията в България насърчава МСП да увеличават разходите си за НИРД с около 22,8%. А повишаването на икономическата свобода ги стимулира да извършват разходи за НИРД средно с 12%.

В трета глава е направено анкетно проучване сред 103 микро, малки и средни предприятия от различни региони на България. Подборът на респондентите взели участие в анкетното проучване е на случаен принцип. Основните изводи от него са следните: Голяма част от изследваните предприятия не са ориентирани към външни пазари и разпространяват своите продукти вътре в страната; Значителна част от предприятията са в стабилно финансово състояние и не изпитват ликвидни затруднения при извършване на своята дейност. Те основно финансират иновациите си със собствени средства; Предприятията създават различни по вид иновации, като най-много са продуктовете и най-малко процесните; Новосъздадените иновации оказват положителен ефект върху продажбите им.

От така направения анализ на представения дисертационен труд мога да **обобщя**, че всяка една от структурните му единици дават своя принос за формиране на изводите, обобщенията и препоръките, които прави авторката. Изследването има практическа приложимост не само в обектите на проучване, а и в други МСП. Докторантката правилно е избрала темата на дисертацията си, доказала е формулираната теза, постигнала е поставените задачи, направила е обосновани предложения за повишаване на иновативността на МСП в България.

III. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Общото впечатление от дисертационния труд е, че авторът демонстрира висока информационна култура и отлична теоретична подготовка, прави собствени и мотивирани оценки на разглежданите проблеми. Изследването се характеризира с убедително и нагледно защитени позиции и изводи, както по отношение на анализиранияте теории, така и по отношение на практическите насоки и прогнози.

На основата на представеното в дисертационния труд, приемам заявените научни и научно-приложни постижения в дисертацията и считам, че са лично дело на докторантката. Според мен биха могли да се разграничат на такива с теоретичен (първия) и с приложен характер (останалите 4 приноса).

IV. Оценка на публикациите по дисертацията

Налице са необходимите публикации по темата на дисертацията – 4 бр., от които 2 в съавторство. Всички публикации са в проблемното поле на дисертационното изследване. Написани са коректно и отразяват конкретни аспекти на изследователската работа на докторанта. Те са представителни и осигуряват достатъчно разпространение на резултатите от изследването сред академичната общност. Считам, че изцяло са изпълнени наукометричните изисквания по отношение на публикационната дейност на дисертанта.

V. Оценка на автореферата

Към дисертацията е представен автореферат в обем от 34 страници. В него точно и достатъчно прецизно е отразено съдържанието на дисертационния труд. В автореферата се открояват и най-важните моменти от направеното изследване. Спазени са изискванията за оформление и са включени всички необходими атрибути. Посредством запознаване с автореферата може да се придобие еднозначна представа за дисертационния труд и за неговите достойнства. Точно са представени

приносите на докторанта.

VI. Критични бележки и препоръки

Нямам критични бележки към дисертационния труд. Той отговаря напълно в съдържателно и структурно отношение на минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор”. Силно впечатление прави много добрата свързаност между научно-приложни постижения и възможността за използването им в практиката, като в тази връзка ще препоръчам на докторантката в бъдещи свои изследвания да се насочи към решаване на предизвикателства пред иновативността и на големите предприятия в България.

Имам и един въпрос: Имайки предвид, че България е на едно от последните места по иновации в Европа, какви мерки трябва да се предприемат от държавата, за да се увеличи иновативната активност не само от страна на МСП, а и на останалите предприятия в страната?

VII. Заключение

В заключение може да се каже, че дисертацията е цялостно, научно изследване по актуална тема и съдържа научни приноси в областта на иновациите и иновативната активност на МСП. Докторантката познава и анализира литературата по темата, може да формулира изследователски проблеми, да систематизира класическите и нови теории и концепции, да конструира изследователски апарат, да провежда емпирично изследване и да обосновава предложения за подобрене на съществуващата практика. Горезложеното ми дава основание за **положително** заключение, че дисертационният труд със заглавие *„Възможности за повишаване на иновационната активност на малките и средни предприятия“* съответства на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за неговото приложение и на Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ "Неофит Рилски", поради което предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват „за“ присъждане на образователна степен „доктор“ на *Даниела Стефанова Танчева* в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.7. Администрация и управление, докторска програма “Икономика и управление” (Индустрия).

Дата: 07.11.2023 г.

Член на научно жури:

/Проф. д-р Цветана Стоянова/

REVIEW

from **Prof. Dr. Tsvetana Stoyanova**, University of National and World Economy,
Department of "Management"

(professional direction 3.7. Administration and management, scientific speciality "Social
management")

Grounds for presenting the review: participation in the composition of the scientific jury for
the defense of the dissertation according to Order № 2763/16.12.2022 of the Rector of the
South-West University "Neofit Rilski"

Author of the dissertation: Daniela Stefanova Tancheva
Dissertation topic: "Opportunities to increase the innovation activity
of small and medium-sized enterprises"

I. Brief biographical information about the candidate

Doctoral student Daniela Tancheva completed her bachelor's degree in "Business Management" at Southwestern University "Neofit Rilski" Blagoevgrad in 2001. She has two master's degrees in "Accounting and Control" from 2004 and in "Finance" from 2015, also from University "Neofit Rilski"– Blagoevgrad. She was enrolled in a regular doctoral program with order #1551 of 02.10.2020 at the Faculty of Economics of SSU for a period of three years in the scientific specialty "Economics and Management" (Industry). From 2002 to the present, Daniela Tancheva is a senior revenue inspector at the National Revenue Agency, Blagoevgrad branch. From 2021, he leads exercises in the disciplines "Management Decisions" and "International Business".

II. General characteristics of the presented dissertation work

The dissertation submitted for review contains an introduction, an exposition in three chapters, a conclusion and a list of references. The total volume of the development is 221 standard pages. The main text includes 43 tables and 52 graphs with the results of conducted empirical studies. The bibliographic reference covers 249 used literary sources, of which 48 in Bulgarian, 194 in English and 7 internet sites.

It is dedicated to a significant and current problem for the management of SMEs, namely their innovation. The topicality of the issue under consideration is also due to the fact that in a united Europe, small and medium-sized enterprises have various opportunities aimed at stimulating and developing their innovative activities. Through policies and programs, the aim is to encourage the development, creation and implementation of innovations by SMEs in every sector of the economy. The support from the European institutions and the access to the single market of the EU is a significant opportunity for the development of innovation activities and for small and medium-sized enterprises in our country.

In this regard, the purpose of the research is correctly formulated - to analyze the interaction between economic growth and the costs of research and development of small and medium-sized enterprises in Bulgaria, to evaluate their innovation activity and to offer opportunities for its increase. This objective is specified in 7 research tasks.

The doctoral student has appropriately defined the object and subject of the dissertation work. The scientific thesis is clear. The restrictive conditions of the study are correctly described.

The following methods were used: analysis and synthesis, induction and deduction, tabular, graphical, correlation and regression analysis, surveys, etc.

The first chapter examines the theoretical issues related to the concepts of innovation and types of innovation. A very thorough analysis of the different views on innovation has been made, from those of Schumpeter in 1934, through Drucker and Porter to the definition of the European Commission in 2023. A strong impression is made by the good systematization in tabular form of the specific features of innovation by leading authors, which visually allows the reader to compare the differences. The main groups of innovations are presented in detail: product, process, marketing, organizational. Their advantages and disadvantages are clarified. The interdependence between them has been proven, and it has been scientifically proven that very often types of innovation are created or implemented by enterprises at the same time depending on the goals set. In the third paragraph, the stages of the innovation process are again presented in great detail. The leading concepts are graphically indicated for their number and content. A strong impression is made by the polemic and the author's opinion, which is woven into the individual paragraphs.

The chapter ends with conclusions and summaries, which gives a complete character to this part of the development.

I can summarize that the doctoral student knows well the state of the problem and analytically and creatively evaluates and interprets the literary sources.

In the second chapter, an analysis of SMEs in Bulgaria is made for the period 2008-2021. The relationship between the economic growth (GDP) of

Bulgaria and the costs of research and development carried out by small and medium-sized enterprises (SMEs) is investigated. Annual data of the National Statistical Institute of Bulgaria (NSI) for the period 2000-2020 were used. The observations included in the empirical study are 21. Based on the tests, the econometric toolkit of the Method of Least Squares (LMS) was applied, through which the coefficients of the variables included in the study were estimated. From the modeled regression equation, it is established that the increase in economic growth encourages small and medium-sized enterprises (SMEs) in Bulgaria to increase their spending on research and development. The obtained results allow the author to draw relevant conclusions regarding the innovation activity of SMEs. From the modeled regression equation, it is established that the increase in real economic growth provokes small and medium-sized enterprises (SMEs) in Bulgaria to increase their research and development expenses by an average of 1.2%. The decrease in corruption in Bulgaria encourages SMEs to increase their R&D spending by about 22.8%. And the increase in economic freedom stimulates them to spend on R&D by an average of 12%.

In the third chapter, a survey was conducted among 103 micro, small and medium enterprises from different regions of Bulgaria. The selection of respondents who took part in the survey was random. The main conclusions from it are the following: A large part of the studied enterprises are not oriented towards foreign markets and distribute their products inside the country; A significant part of the enterprises are in a stable financial condition and do not experience liquidity difficulties when carrying out their activities. They mainly finance their innovations with their own funds; Enterprises create different types of innovations, the most being product innovations and the least being process innovations; Newly created innovations have a positive effect on their sales.

From the analysis of the presented dissertation, I can summarize that each of its structural units contributes to the formation of the conclusions, summaries and recommendations made by the author. The research has practical applicability not only in the study sites but also in other SMEs. The doctoral student correctly chose the topic of her dissertation, proved the formulated thesis, achieved the set tasks, made reasonable proposals for increasing the innovativeness of SMEs in Bulgaria.

III. Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results

The general impression of the dissertation work is that the author demonstrates a high information culture and excellent theoretical preparation, makes his own and motivated assessments of the problems under consideration. The research is characterized by convincingly and clearly defended positions

and conclusions, both in terms of the analyzed theories and in terms of practical guidelines and predictions.

Based on what is presented in the dissertation, I accept the stated scientific and scientific-applied achievements in the dissertation and consider them to be the personal work of the doctoral student. In my opinion, they could be distinguished into those of a theoretical (the first) and of an applied nature (the remaining 4 contributions).

IV. Evaluation of dissertation publications

The necessary publications on the topic of the dissertation are available - 4, of which 2 are co-authored. All publications are in the problem area of the dissertation research. They are written correctly and reflect specific aspects of the doctoral student's research work. They are representative and ensure sufficient dissemination of research results to the academic community. I believe that the requirements regarding the publication activity of the dissertation student have been fully met.

V. Evaluation of the abstract

The dissertation is accompanied by a 34-page abstract. It accurately and sufficiently precisely reflects the content of the dissertation work. The most important points of the research are highlighted in the abstract. Layout requirements are met and all required attributes are included. By familiarizing yourself with the abstract, you can get a clear idea of the dissertation work and its merits. The doctoral student's contributions are accurately represented.

VI. Critical notes and recommendations

I have no critical remarks about the dissertation. It fully complies with the content and structure of the minimum national requirements for the acquisition of the educational and scientific degree "doctor". A strong impression is made by the very good connection between scientific and applied achievements and the possibility of their use in practice. In this regard, I will recommend the doctoral student in her future research to focus on solving challenges to innovation and large enterprises in Bulgaria. I also have one question: Bearing in mind that Bulgaria is in one of the last places in terms of innovation in Europe, what

measures should be taken by the state in order to increase the innovative activity not only of SMEs, but also of other enterprises in the country?

VII. Conclusion

In conclusion, it can be said that the dissertation is a complete, scientific study on a current topic and contains scientific contributions in the field of management, competition and competitiveness of pharmaceutical enterprises in Bulgaria. The doctoral student knows and analyzes the literature on the subject, can formulate research problems, systematize classical and new theories and concepts, construct a research apparatus, conduct empirical research and substantiate proposals for improving existing practice. The above gives me grounds for a **positive** conclusion that the dissertation with the title "Opportunities for increasing the innovation activity of small and medium-sized enterprises" corresponds to the requirements of the Law on the development of the academic staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations for its application and the Internal Rules for the Development of the Academic Staff at the South-West University "Neofit Rilski" of Applied Sciences, due to which I propose to the respected members of the scientific jury to vote for awarding the educational and scientific degree "doctor" to Daniela Stefanova Tancheva in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, professional direction 3.7. Administration and Management, Doctoral Program "Economics and Management" (Industry).

Date: 07.11.2023

Member of a scientific jury:

/Prof. Dr. Ts. Stoyanova/